

SOHBET

GELİŞMELER VE GAZETEMİZİN
GÜCÜ

Bundan evvelki Oçak Sayımız ve elinizdeki bu sayımız ile gazetemizin gücünü; Neler yapabileceğini bir keze daha gösterebilmenin sevinci içerisindeyiz.

2(54).nci sayımızda Dergimiz müdürlerinden İsmail Cengiz'in Doğu Türkistan'a yaptığı 90 günlük seyahatinin izlenimlerini çok kısa notlarla yayınladık. Bu seyahat neticesinde edinilen intibaları yakında kitap haline getirerek, siz okuyucuların yararlanmasını sağlayacağız.

Bu sayımızda ise yine bir muhabirimiz Moskova'ya giderek, Uluslararası Kivski Tren İstasyonu'nda, şu anda Rusya'nın idaresi altındaki Kazakistan'ın Alma Ata şehrinde kurulu bulunan Doğu Türkistan'ı Kurtarma Teşkilatı'nın ileri gelen bir şahısla yaptığı ayaküstü kısa bir sohbeti yayınlamış bulunuyoruz.

Bunun dışında özel sohbetlerimiz ve yazışmalarımız ile Doğu Türkistan meselesini gündeme getirme başarısını göstermiştir gazetemiz.

Bütün bunlar, bu hacmi küçük gazetenin neler yapabileceğinin bir ispatıdır.

Gazetemiz bu güce Doğu Türkistan Göçmenler Derneği üyelerinin birlik, beraberlik ve dayanışma içerisindeki faaliyetleri neticesinde ulaşmıştır.

Gazetemizin iki yıllık bir aradan sonra yeniden çıkışı ile birlikte Doğu Türkistan konusundaki çalışmalara canlılık getirdiğini bir önceki sayımızda bu sütunda vurgulamıştık.

Kardeş yayın organımız Doğu Türkistan'ın Sesi adlı dergi de dördüncü yılını doldurmuş bulunuyor. Dergi, değerli Paşamız Em. General Rıza Bekin başkanlığında, Doğu Türkistan'ın yerli halkı ve gur sesini, dost gönüllere, İngilizce ve Arapça yazılarıyla da dış dünyaya aralıksız duyurabilmek için çalışmasını sürdürüyor. Haklı ikazlarını neticesinde yeni kurulan Kazak Türkleri Vakfı da kültürel çalışmalarını geçen sayımızda duyurduğumuz gibi hızlandırmış bulunuyor.

RABITA'nın ise Doğu Türkistan konusundaki çalışmaları ve yardımları kesintisiz devam ediyor.

TÜRKİYE'nin Türk Devlet ve Hükümet yetkililerinin çalışmaları ise hepimizin gözleri önünde. Bilhassa Kültür Bakanlığı'ndaki Ahmet Çakır, Kâmil Toygar, Hayrettin İvgin Bey'lere teşekkür ederiz. Ayrıca Sayın Prof. Şükrü Elçin Bey'e, Prof. Aydın Yalçın Bey'e değerli şair Yavuz Bülent Bakiler'e Türkiye gazetesinden Murat Yeşil'e ve TRT kurumu başkanı Prof. Tunca Toskay Bey'e Şükranlarımızı sunarız.

YAZI İŞLERİ

AYIN YAZISI

ABDÜLRAHİM ÖTKÜR
VE
ESERLERİ

A. Şekür TURAN

Abdülrahim Ötkür, zamanımızın tanınmış Uygur şairlerinden biridir. O şairliğin yanında eğitimci ve ilim adamı olarak da tanınır. Benim 1948-49 öğretim yılında okuduğum Ürümçi Ortaokulu'nun müdürüydü. Şık giyinişi, hitabetinin güzelliği, çevredeki saygınlığı ve edebiyatçılığı ile bizim için bir semboldü Ürümçi'de Uygur Türkçesiyle yayınlanan "Şinçang" "Erk" "Yurt" "Yalkın" gazeteleriyle, "Atay" "Şarki Türkistan İMedeniyeti" dergilerinde güzel şiirleri yayınlanırdı. Ben bu yayınlardan onun şiirlerini kesip biriktirdim.

Ayrıca şiirlerinin bir kısmınının yer aldığı "Tarım Beyleri" adlı kitabı da çıkmıştı. Bu kitap az basıldığından benim yaşamdaki çocukların eline geçmeyecek kadar kıymetliydi. Bu kitabı onun çok saydığı birisi vasıtasıyla ele geçirip arkadaşlarıma göstermişim.

Bazı siyasi sebeplerle Kökat'a kadar Abdülrahim Ötkür'le beraber yolculuk ettik. Ötkür, Kökat'dan geri dönmek zorunda kaldı. Biz, konumuz dışı bazı tatsız hadiselerden sonra kafale halinde yolumuza devam ederek, Kaşmir-Hindistan yoluyla Türkiye'ye gelip yerleştik. Onbeş sene önce aldığım bir haberle Ötkür'ün öldüğü söylenmişti. Ötkür'ü ve şiirlerini tanıtan bir yazı yazmış ve "Kandak Kılısen Ermdi" isimli şiiri çok ilgi görmüştü. Sonradan hayatta olduğunu öğrenip kitap göndermişim. Aradan yıllar geçtikten sonra postadan Ötkür tarafından adıma imzalanmış iki kitapla bir mektup geldi. Kitabın birincisi "IZ" isimli tarihi bir romandı. 419 sayfa olan bu eser 1913 senesinde Kumul'da Mançu istilacılarına ve onların yerli yordakçılarından Maksut Vang'a karşı mücadele eden Timur Halife'yi konu almıştı. Halife'nin savaşları anlatılırken, o zamanki Kumul vilayetinin sosyal yapısı, mücadelenin sebep ve cereyanı, Uygur kahramanlığı ve nihayet Timur Halife'nin kahramanca ölümü çok iyi işlenmişti.

Ayrıca 1913 de Kumul ayaklanmasının popüler kişilerden Hoca Niyaz Hacı'nın nasıl kandırıldığına, hapisane hayatı ve hazine ölmüne de yer verilmiştir. Bana kalırsa romanın en güzel kısmı, Ensari'nin Hoca Niyaz Hacı'ya verdiği kısa ve mânâlı öğüttür. Roman da 1944 Gulca ayaklanmasına sahip çıkanlardan Ahmet Can Kasimi, kısmen de olsa ilave edilenler arasındadır. Çünkü Timur Halife Hoca Niyaz Hacı ve Ahmet Can Kasimi'nin akibetlerinin şekilleri değişik olsa da benzer tarafları bulunmaktadır.

İkincisi ise "Ömür Menzilleri" isimli 206 sayfalık şiir kitabıdır. Kitapta 68 şiir, 1 destan, 3 mensur şiir yer almıştır. Kitabın ön sayfasında Ötkür'ün kısa biyografisi ve bir resmi vardır. Ötkür ve çağdaşları olan edebiyatçılar memleketlerinde oluşan hızlı siyasi değişikliklere ve büyük çaptaki rejim olaylarına uyum sağ-

lama çabası içinde ömür tüketmektedirler. Çünkü Çin'de, iş başına gelenlerin ekseriyeti Uygur ve Kazak Türkleri'ne karşı acımasızdır. Onun için bu memlekette yazı yazmak, şiir yazmak temkinli olmaya, yöneticileri ürkütmeye dikkat etmekle mümkün olur. Buna uymayan Gulcalı L. Mutallif. Būğür'lü Abdüllaziz Han Demolla, Hoten'li, Kurban Koday(1) ve Fetheddin Erkin gibi yazarların işlemediği suçla yüklettilerip öldürülmüşlerdir. Ötkür, bunları bildiği için 1949-1956 seneleri arasında şiir yazmadığı kitabında anlaşılmaktadır.

Ötkür, Uygur edebiyatı ve Uygur dilinin tüm inceliklerini bilen bir âlimdir. Onun için memleketinde neşredilen klâsik eserlerin bir çoğunda O'nun emeği geçmekte olup, KUTADGU BİLİĞ gibi ilmi eseri, yaşayan Uygurcaya manzum olarak aktaranların başında gelmektedir. Bu eser, Uygur Türkleri için olduğu kadar bütün dünya Türkleri için büyük bir kazançtır.

Abdülrahim Ötkür'ün 1956'dan sonra yazdığı şiirleri, oradaki aktüel hadiseleri konu almaktadır. Meselâ, "İz", "Yangusu Tang Meş'eli", "Haysiyetlik Uçurış", "İt Ürer, Kervan Yürür", "Çıllang Horozm, Çıllang", «Rüballer» .. gibi şiirlerinde o memleketin insanına vermek istediği mesajı ulaştırmayı çok iyi başarmıştır. Diğer şiirleri edebî yönden ele alındığında değer taşıyorsa da kanaatimce Ötkür, edebiyat yoluyla fikir üreten bir edip olarak tanınmıştır.

(1) -- K. Koday, Türkiye'de öğrenim gördükten sonra Doğu Türkistan'a dönüp, orada "Yalkın" ve "Yurt" gazetelerini çıkaran bir mücahiddir.

MEN VE BAŞKALAR

Külgen başkaldır yığlayan (ağlayan) menem
Oynağan başkaldır inlegen menem
Erk erterlerini (1) eşitgen başka
Kulluk koşugunu (şarkısını) ünlegen menem...

Başkada kanat bar, kökge (göğc) uçadır
Şahlarga (dal'lara) konadur, bağda yayraydır
Mende de kanat bar, lakin bağlangan,
Bağ yokdur, şah yokdur, kalın duvar bar...

Sözleri sadefdek, tavuşu naydeck
Kuyıambar... unu da duvarlar ünler...
Erkin başkaldır, kamalğan (2) menem
Hayvan katarında sanalğan (3) menem...

ÇOLPAN (1897-1938)

(1) Hürriyet Hikâyelerini
(2) Hapsedilen
(3) Sırasında sayılan

PAK ADAM LEDER

Turan Yese

Ordu Cad. Beyazıt-İST

Tel: 528 43 15

Doğu Türkistan Göçmenler
Derneği Adına İmtiyaz Sahibi:
ABDÜLVELİ CAN

Genel Yayın Müdürü:
HIZIRBEK GAYRETULLAH
Yazı İşleri Müdürü:
İSMAIL CENGİZ

KURUCUSU:
İSMAIL CENGİZ

Dış Haberler Müdürü:
SEYDAHMET BOZKURT

İdare Müdürü:
ABDULMANSUR AKYOL

Yıl: 4 - Sayı: 3 (55)
Yayın Kurulu:
Abdulselam Aykanat

A. Niyazi Turfan
A. Celil Taşçı
Gulam Mekin
Kutlubay Sevinç
Vahit Pamir
Kadir Haydar
Dursun Tarancı

ABONE ŞARTLARI:
Yıllık: 5.000 TL.
6 Aylık: 2500 TL.

REKLAM-ILAN:
T. Sayfa: 250.000 TL.
Y. Sayfa: 125.000 TL.
1/4 Sayfa: 50.000 TL.
Fiyatı: 1000 TL
Baskı: Kent Matbaası
Baskı Tarihi: 15 Şubat 1988
Dizgi, Pikaj, Montaj
Hasret Ajans Tel: 527 09 06
Havele, Yazışma Adresi:
P.K. 46 Beyazıt / İstanbul

İdare Yeri:
Hilâl-i Ahmer Cad.
Öğretmen Han. Kat: 4, Oda:
408 Çağaloğlu / İstanbul
Yazı İşleri Tel: 527 69 18
İdare Tel: 512 00 30'den 408
Dergimizde, yayınlanan
yazı ve fotoğraflar, belgeler
kaynak gösterilmeden
iktibas edilemez.

MÜZİK - FOLKLOR - KÜLTÜR - EDEBİYAT - DİL

KAZAK TÜRKLERİ'NİN AYTIS ÖLENGLERİNİN ÖZELLİKLERİ*

Muhammedrahim CARMUHAMEDOV

Aytıs, Kazak halk ağız edebiyatının çok yaygın olan önemli bir bölümüdür. «Aytıs» Kazakları'nın bu sözü çok eskilerden sözle dokumak, tartışmak, söz yarışması, fikir münakaşası manasında kullanılıp gelmektedir. Söylenenler normal zamanlarda da türkü şeklinde okunmaktadır. Bunun hangi yönünü ele alırsak alalım büyük ustalık ve hüner isteyen, buluş kabiliyeti gerektiren bir sanattır.

Bizdeki «Aytıs» XIX. asrın başlarından itibaren yayılıp ilerlemeye, büyümeye başladı. Bu da; halkımızın başından geçen göçebe hayat, örf ve âdetiyle edebiyatımızın bir yönü olan halk edebiyatının sözlü gelenek yoluyla geniş çevreye yayılmasına sebep teşkil etti. Bunun gibi «Aytıs» sanatı, hayat tarzı bize benzeyen komşu Kırgız, Karakalpak, Altaylılar'da da vardır. Fakat «Aytıs» bunlarda bizim gibi geniş alana yayılıp, dağılmış değildir. Mesela, buna bizdeki «aytıs ölemlerinin» her birini 30 matbu kağıttan oluşan 5 cilt oluşuna bakarak bunu selahiyetli bir ağızla söyleyebiliriz. Bu düsturu halk hayatıyla kaynaşmış gitmekte, bugünkü Sovyet hayatımızda da o anlamda tekrarlanıp, güzelleşip gelmektedir.

«Aytıs» karşılaşması iki «akın» (= halk şairi)'in büyük toplantıda birleştiğinde nöbetleşe söylendiği bilinen bir makamla türkü-şarkıyla başlar. Burada halkla, halkın; kabile ile kabilenin arasındaki, akraba-dostların halk başkanlarının iş hareketleri, zenginlik, fakirlikleri, bayanların erkinliği gibi büyük meseleler dile getirilir. Her iki taraf kendi kabilesinin veya halkının tarafını tuttuğu için öyle cevap yarışmaları tecrübe kazanan, tez cevaplı «akın» ları sokarlar. Bunlar «akın» denilen ünvan ve mertebeye ulaşmış kişilerdir. Burada tarafsız, âdil idareci de halktır. İki kabile olup ayrılan halk kendi halkının «akını» ni ne yapıp, yapıp karşısındakini yenmesini diler. Orada hüneri sayesinde ortaya çıkan «akın» halk şairlerinden bulup söylediği sözleri; arası kesilmeden, ata sözleriyle bezeyip söyler. Tarafsız başka birinin çıkıp söylemesine yol vermezler. Burada törelilik söyleyişlerde, söylemeye çıkan «akın» lar da «söz bulana kolka cok» «hatalı söze arsız cevap kayıradı» diye eski prensiplere bağlı kalıp sözler edilir.

«Akın» lar önce eski hayat, gelenek-görenek ve kısa halk destanlarıyla söze başlar. İki taraf olup yerine getirilen, evlenme, örf-âdet «ölemleri» (türküler) «car-car» (yaryar) ile eski inanışa bağlı olarak ortaya çıkan desturlu şiirler «Bedik» Nevruz merasimine benzeyen «bata» Fatiha, dilek gibi âdet haline gelip nöbetleşe söylenen «ölemler» (türküler-şarkılar) serbesttir. «Aytıs» türünün evvelki mazlumunu toplayıp söylese de bu değişimler «akınların» düşünmeden söz yarışması, hüner münazarası değil, yalnız tek desturlu örf-âdeti, eski inanç dilekleri yerine getirmek gayesiyledir.

İkiye bölünüp, top top olup söyleyiş geleneğinden, halkın önünde kızla yiğidin oynada, düşünde türü yerme, övme, yüzüne şaka yapma, takılma, kızdırma, şarkı ya-rışı yapmağa da izin verilir. Böylece bu destur gençlerin tekrar «ölemler» (türkü) söy-lemesine, dolaylı şaka yoluyla birbirine deyiş söylemesine de zemin hazırlar. Böylece söyleyenin kabiliyet derecesi, mazmunu, tesiri, sıfatı belgelenir. Şu uygunlukta ilgi çekici mazmunu ile gösterişli sıfatlarına bakıldığında, başka şarkı yarışçılarından bilgili usta diyebileceğimiz Ömer Kul'a Tabiya'nın aytısını hatırlamalıyız.

Eğlenmeye gelen kalabalık önünde büyük görev alan «akın» lar tek tek meydana çıkan baturlar gibi biri birini söz süngüsü ile dürtüp, her çeşit yollara başvurup karşısındakini yenmek için yol arar. Akranını bulup karşılaştığında onun zayıf yerini bulup, onu kısıtlayıp baş eğmesini sağlamaya çalışır. Bu yarışçı iki akın ın da bu iş için kabiliyetli usta kişilerin olması gerekir. Bunun için «aytıs» Kazak hayatında ezelden «akın» ların ismini, şöhretini duyuran sanat mektebi olarak bilinir. Onun için «akınlar» lar o gün için araştırıp, halkın ilgisini çekecek bir konunun üzerinde çalışır. Kazak «Dalasın» da adı bilinen Canak, Tubek, Sabirbay, Orınbay, Şöce, Kempirbay, Kulunşak, Eset, Iriscan, Ulbike, Kuder, Musabek, Manat, Aksulu, Kenşimbay, Sara, Bircan Mayket, Batkıbay, Suinbay, Cambil gibi seçkinlerin öz değerini bilen kişiler olduğu açıktır. Bunlar parlayan saf altun gibi sözünde ay ışığı gibi parlak «aytıs» larının çoğu bugüne kadar unutulmadan halk arasında ezberlenip gelmesi de onu kanıtlar.

Akınların yarışı, iki ünlü akının aniden, tesadüfen veya bir ilde adı çıkan «akın» ikincisini arayıp, gelip, tartışmasıyla veya iki akının halkın bulup getirip karşılaştırması da olur.

Bu toplulukta sanat yarışına başlayan iki akında ileri derecede beceri, kabiliyet göstermeye mecburdur. Üretilip atılan sözün şıklığı, derecesi hedefe geçecek nitelik ve yerinde olması lazım. Neticede akın karşısındakini zorlayıp yenme yollarını arar ve buna yenildiğini kaçma ve sapsalara meydan vermeden kabul etmesini sağlar. Kazak akınlarının desturunda yenilmek acıklı ise de kendisinin yarışında yenildiği fazla ar sayılmaz. Tekrar bu yenilen akın, nasıl yenildiğini ve kime yenildiğini gizleme den etrafa yayar.

Karşılaşmada söyleyen «ölemler» in hepsi aynı «aytıs» değildir. Tıpkı «aytıs» ta ünlü yayılan herhangi bir ataklı akınların söylediği bir iki ağız «ölemler» (türkü) ile de onun değeri azalmaz. Böyle diyaloglara genelleme yapılamaz. Bunlar bir akının diğer akınla karşılaşmasında söz süngüsü ile dürtüp bir birinin güç, kuvvetini ölçüp, atış-masıyla ölçülür. Burada gaye yenmek veya yenilmek değildir. Burada şakalaşım, söz yarışması yapıp, yeni buluşlarıyla yarışmak önemlidir. / Orınbay ile Sakay, Aya ile usta akınların söz yarışması T.B. / Akınlar aytısı-hayatı olayları dile getirip, manalı sözlerle baş ve sonunu birleştirip karşısındakini yenmeye uğraşır. Burada sıralanan cümleler ilgi çekici olmalıdır. Bu / Sabirbay ile Toybala, Kenşimbayla Aksulur, Acarla Yahut, Aktamberdi ile Kekey Kız, Bircan ile Sara, Kulmanbet ile Cambil, Aytısları T.B. / çoğunlukla kabilenin adını taşır. Bu usta akınların belli bir kabile adına söyleyip, karşısına çıkan kabile ile övünen kabile başkanlarının başını kaldırtmadan, ona kendi kabilesinin seçkin adamlarını çıkarıp, aytıs usulü gereğince onun söz bulamadan yavaşlamasını sağlar. Bu özellik (söyleyenin soyunu sopunu, kabilesini yüksek sesle söylemesi) aytısın kabilecilik bölünüşe geniş yol verip, bunu yüksek sesle hatırlatır.

Büyük toplulukta karşılıklı söylenen aytısdan sonra ikinci yeni bir hedef doğar. Tabii kabiliyetli her çeşit iki akının birbiriyle karşılıklı söylenen aytıs «ölemler» ler kendiliğinden sonra erip, tek başına bölünüp söylenmesi mümkün olmayan başı sonu bir çıkarmaya dönüşür. Mazmun sıfatı yönünden müstakil olmayan bu aytısın metinlerini parlatıp, birleştirip, kaideye uygun şekilde mantıklı, tedbirli söylemek zor. Aytısdan akınlara araştırma, seçme, düşünme hürriyeti verilmiş değildir. Orada rastgele maksatsız söylenen

fikir tartışmasına da müsaade edilmez. Her rastgele maksatsız söylenen fikir tartışmasına da müsaade edilmez. Her bir söz tek başına düşünülüp, seçilmiş, manalı ve o ortama hizmet edecek nitelikte olmalıdır. Karşılaşmada iki akın da bu özelliğe bağlı kalacağından bu söyleyiş üzerinde zor yarışa girer. Bu şiirlerin ardından tek başına olmayan birbirine bağlı düşünme dönüşür. Bu yolla halk arasında geniş çevreye yayılır.

Aytısın ağızla veya yazıyla çevreye yayılma yolları aranır. Bunda en uzaktaki halka yayıp, dağıtmak gayesiyle, söyleyenlerin hissesi büyüktür. Aytısdan sonraki her türü büyük toplantılarda toplanan çoğunluğun önünde bu iki akından hangisi varsa tekrar söyler. Burada aytıs «ölemler»-leri değişmeden aynı yolla tekrarlanır. Ağız edebiyatında ve başka şekilde herhangi bir değişik söyleyişlerin olması mümkünse de sonraki yerine getiren akın bu söyleyişteki hataları üzüntü ile ele alıp mümkün olduğunca düzeltip korumağa vazifelidir. Böylece vakit geçip, aytıs merasiminin arası uzadıkça o talebe uygun olarak yeni ilâvelerin yapılmasına itiraz edilemez. Bu ortamda söylenenleri ezberleyip, bazı ilâvelerle söyleyen akınlar ve türkücülerin güzel hizmet ettiğini biliyoruz. «Aytıs» ı önce kendisinden, bu «aytıs» ı dağıtanlara kadar bu «aytıs» ın nerede nasıl doğduğunu onun nicelik ve sıfatlarını açıklayıp, nasıl düşünceden doğduğunu ilave edip söylerler. Bu neşeli tartışmalarla geçen aytısın iddialı dinleyicilerin sessiz fakat heyecanlı takip etmesini sağlar. Ünlü Şece ile atışan Ataklı Kempirbay kendisinin ona nasıl yenildiğini sebepleriyle anlatır. «Canıs Cetbay» ın ölü yemeğine beraber getirdiği Şece denen hazır cevap akıl çokta top bolganın da» diye beyan eder. Al Aksulu ile atışan Kenşimbay da. Meyke Kız ile atışan Carilkansın, Aktanberdi, Baktıbay da kendi aytıslarının hangi durumda, nasıl başlanıp ne ile çözüldüğünü mühim şiire dönüştürür. Böyle beyan etmekle sonradan aytısın başayağını toplayıp, belli biçimde tekrar etme yolunu açar. Bu özellik umumi aytısın ilk şartlarını da belgelemiştir. Meselâ: Aksulu ile atışan Kenşimbay, kızın akınlığı ile karşılaşınca onda eksiklik bulamadan, o kızla birkaç defa atışıp yenemeyen bir avul yiğidiyle Aksulu'nun nişanlısı, damadının dengi olmadığını bilip, onun yardımıyla kapışıp yendiğini de gizlemeye şiiir haline getirir. Bu sıfat sonrakilerin söyleyişinde az çok düzeltmelere uğrayıp, bazan kısalsın, bazan uzayıp, bu duruma gelmiştir. Bu Baktıbay ile Meyke, Tubek ile Karkabat, Mansur ile Deme, Eset ile Iriscan, Bircan ile Sara aytıslarında çok gözüküyor. Bunu tüm Kazak aytıslarının türünü, sıfatını belgeleyen başlıca bir özellik diye göstermek mümkündür.

Kazak akınlarının yazarlık atışma desturu da büyük yer tutar. Bu mühim hadiseyi klâsik edebiyattan faydalanan gezici okumuş, akınlarda çok görüyoruz. Onlar kendi aytıslarında, din-şeriat meseleleriyle beraber meşhur «Bin bir gece» «Kalıla ile Dımna» «Sahname» «Köroğlu» tarzındaki gösterişli hikâyelerden örnekler vermesini gösterebiliriz. Bunun için bunların çoğu insan hayatındaki düşünme meseleleri filozofluk şuurunu ile söyleyip, misal veya bilmece türüne getirir.

Yazıp söyleme desturu edebiyatımızda 19. asrın ikinci yansıya 20. asrın başlarında hareketlenip, zenginleşti. Bu şekilde iki akının yazıyla atışmasına / Molla Musa ile Manat Kız aytıs T.B./ bunun gibi bir çok akınların devamı haline gelip toplanıp söyleme desturu büyük yer tutmaktadır. Bunu Sır nehri etrafında dağılan ayrı ayrı akınların söyleyişlerinde açık görebiliyoruz. Buna örnek olarak / üç akının beraber: Kent Yusuf Cubanı Yaz-Kulpınazar Aytısı ve Karasakal, Erimbet ile Sorayak'ın Omar'ın bilmece söylemesi, altı akının hayat hakkındaki deyişleri, dokuz akının beraber Cusup ile Kete Cusup, İnsti ile onaltı akın'ın söyleyişleri. T.B /

Aytısın söyleyiş biçimi, mazmunu, sıfatıyla önceden başlanıp gelen hayata ve geleneksel deyişlerine çok benzer. Bunlara lirik, dramatik sıfatlarda yabancı değildir. Kalabalık topluluk arasında geçen iki akının söz ve hüner yarışmasına halk da dilek ve taraf tutarak ona katkıda bulunur. Bu özelliklerle aytıs dram da olsa neşeli heyecanlı bir ortam yaratılır. Bu özelliklerine bakıp ona o zamanın halk tiyatrosu demek mümkündür. Gerçekte böyle bir tiyatro olmamakla beraber, bu deyişleri sessiz dinleyip, lezzet alan meraklılarda çoktur. Aytısın türlü biçimdeki söyleyiş tarzı dinleyenleri çöştürüp heyecana getirme özelliği de vardır.

Aytısın bir özelliği de iki tarafın iddia ile taraf tutmasıdır. Aytıs söyleyen akınların sahip olduğu hususiyetler mükafatlandırılarak tarihi değerleri bize kadar ulaştı. Şimdiki akınların deyişlerinde sosyalizm hayat gerçeği vardır. Halkla beraber oluşturulan bu asil örnekler, halk hayatının açık, aydınlık, şerefli, gösterişli seceresini belgeler.

Bu yazı, yazının aslına sadık kalınarak Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Şimdiki akınların deyişlerinde yazarın ifade ettiği gibi "sosyalizm" gerçeği değil; Türk gerçeği vardır. Son Kazak Türk isyanı bu gerçeğin ispatıdır. (Yazı Kurulu)

(*) Bu yazının yazarı Sovyetler Birliği idaresindeki Kazakistan Bölgesinde bulunmaktadır.

Kazak Lehçesinden Türkiye Türkçesine aktaran
MIFAD Uzmanı Şekûr TURAN.

Faydalanılan Eserler:

- M. O. Eyzov, Aytıs ölemler, Tıpta.
- Kazak Edebiyatının Tarihi, 1. cilt, 1 kitap, Almatı, 1960.
- M. Carmuhamedov Aytısın Damu Yolları, Almatı, 1976.

KISA HABERLER

* 21 Ocak 1988 tarihli Zaman Gazetesi'nin son sayfasında "Çin Glasnot'undan Sonra" başlıklı Endonezyalı Lokman Harun'un gözlemlerine dayanan yazısı yer aldı.

* Ergun Kaftancı'nın Rusya ve Çin hakimiyeti altındaki Türkler'in durumlarına değinen yazısı Zaman Gazetesi'nde yayımlandı.

* Özbekistan'da hazineye ait büyük miktarda paranın yok olduğu anlaşıldı.

* Rusya'da Beserabya (Moldavya) bölgesindeki Gagavuz Türkleri'ni kendilerine ait muhtar bir cumhuriyet teşkilini talep ettiler.

* "Kırım Tatar Edebiyatı'ndan Örnekler" adlı kitap, Letonca diline çevrilerek neşredildi.

* H.B Gayretullah'ın babası, dâvâ adamı Kaynaş Garetullah vefatının 16. yılında hemşehrileri tarafından anıldı.
1918'de D.Türkistan'ın Tarbagatay şehrinde doğan Gayretullah 1952'de Türkiye'ye geldi. 18 Şubat 1972'de İstanbul'da vefat etti

* Yunanistan yüksek mahkemesinin Türk olmadığı gerekçesiyle, Batı Trakya'daki Türk Demeklerinin kapatılması yolundaki mahkeme kararları Batı Trakya'daki Türk toplumunda Tepki yarattı.

TÜRK - İSLAM DÜNYASINDAN HABERLER

Le Monde: Türkistan'daki İslâmi diriliş

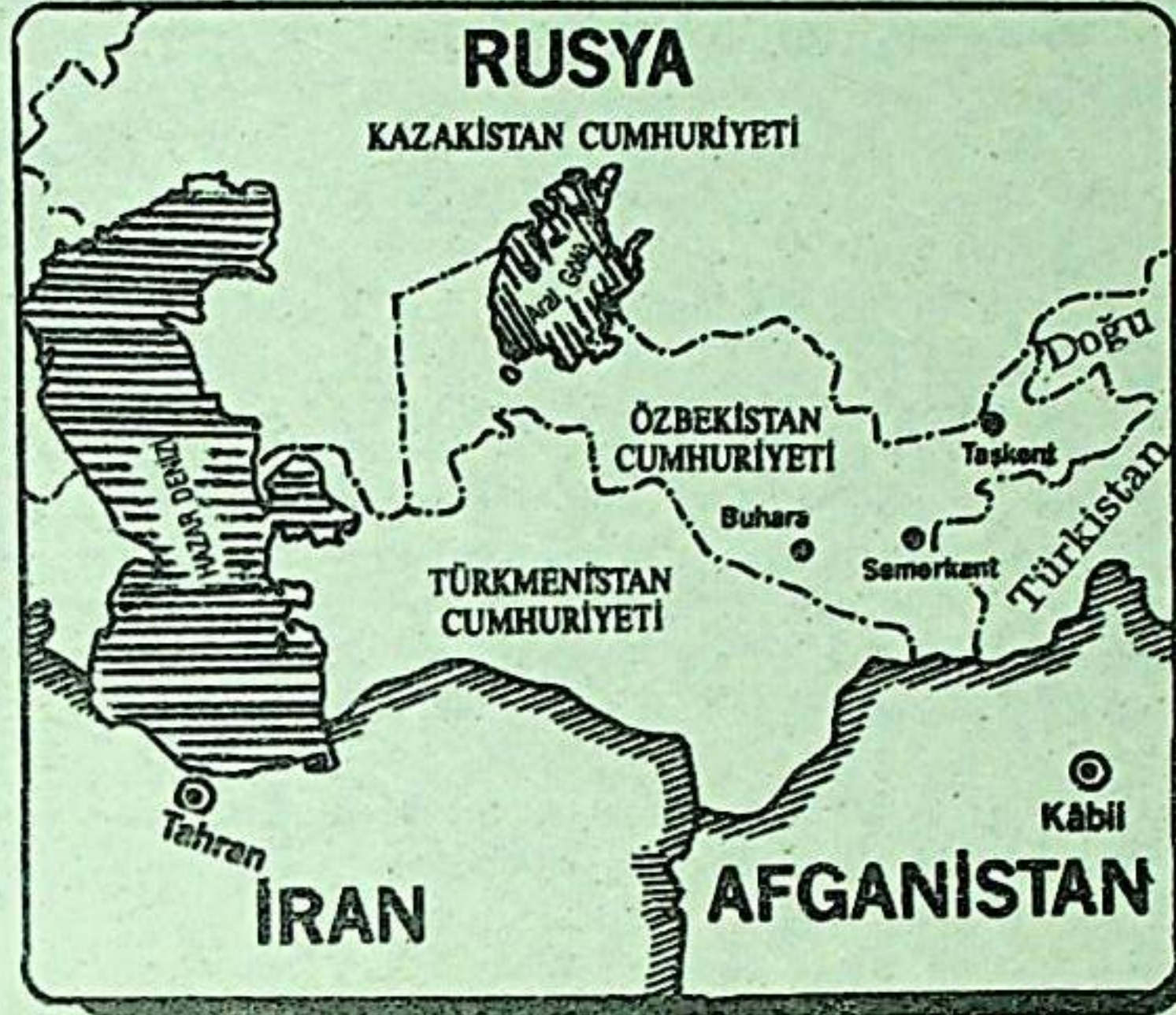
Sovyetler'de "gizli cami" harekâtı

Sayıların dili
Bölgede resmi 365, gizli 1800 caminin faaliyet içinde olduğu ve gençlerin özellikle bu gizli camilerde örgütlendiği bildirildi.

Haber Merkezi
Rus işgali altındaki Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde 365 resmi camiye karşılık 1.800 gizli caminin bulunduğu ve gençlerin gitgide daha fazla İslâm'a sarılarak Ruslar'a meydan okudukları açıklandı.
Fransız "Le Monde" gazetesinde yayınlanan geniş bir haber yorümünde, Orta Asya'da yer alan Müslüman Türk cumhuriyetlerinde İslâm dinine bağlılıkta görülmedik bir artış olduğu kaydedildi.

ZORLA İŞÇİLİK

Le Monde'un Moskova muhabirinin "Özbekistan'a yaptığı bir ziyaret sırasındaki tesbitlerinin yer aldığı yazıda, 18 Aralık 1986'da meydana gelen "Alman Ata İsyanı'nın "Moskova'yı ciddi bir şekilde endişelendirmeye devam ettiği"ni ileri sürüldü. Alma Ata İsyanını çıkaran Kazak Türkleri kadar, Özbek Türkleri'nin de Sovyet yöneticileri tedirgin ettiği belirtilerek, Moskova'nın, 1924 yılından beri, Özbekistan Türk Cumhuriyeti'nde yolsuzluklardan, pamuk üretimi düşüklüğünden ve özellikle de İslâm'a kayıştan hep şikâyetçi olduğu anlatıldı. Bilindiği gibi Kazakistan'ın başşehri Alma Ata'da üst yöneticilerin değiştirilerek Yerlerine Ruslar'ın tayini protestolara yolaçmıştı. Güvenlik kuvvetleri olayları aleş ederek önlemişlerdi.

Orta Asya'da Müslüman Türk Cumhuriyetlerindeki camileri Ruslar kâbus gibi görüyor.

Pamuk üretimini artırmak için Üniversiteli gençlerin okulların açılışından hemen sonra pamuk tarlalarına götürüldüğü ve böylelikle derslerin birkaç ay aksatıldığı da yazıda vurgulandı.
"Sovyet basınında çıkan pek çok makaleye bakılırsa, İslâm dininin tatbikatında büyük bir canlanma görülmektedir" denilen haber

yorümde "Orta Asya Müslüman Türk cumhuriyetlerinde resmi 365 camiye karşılık 1800 gizli caminin bulunduğu ortaya atılıyor" denildi. Sovyet basınına, bu gizli Camilerin "Batılı gizli servislerin yardımıyla" çalıştığını iddia ettiklerine de dikkat çekildi.
Le Monde'un haber yorümünde, "Bütün şahitlerin ifadelerine göre, resmi camilere genellikle ihtiyarlar

gidiyor. Gençler ise, hararetle Müslüman ve inanmış olduklarını söylüyorlar" görüşüne yer verildikten sonra, Afganistan savaşına karşı çıkan gençlerin, gizli şeyhlere bağlanıp bağlanmadıklarının bilinemediği açıklandı.
Sylvie Kauffman imzalı yazıda şu hususa da dikkat çekildi. "Rus asıllıların küçük bir azınlığı oluşturdukları Müslüman Türk Özbekistan'da, İslâm inancı ve ibadetinin yaygınlık kazanması, yetkililer tarafından Moskova hükümetine karşı bir direniş olarak değerlendiriliyor ve merkezi iktidar, ateist propogandasına hız veriyor."

"Üniversitelerde Ruslar ile Özbek Türkleri ayrı gruplar halinde ders görüyorlar" denilen yazıda, bir başka gerçek şöyle dile getirildi: "Ruslar ile Özbek Türkleri arasında karma evlilikler var. Fakat bunlar tek yönlü. Yani, Rus kadınlar ile Özbek erkekler arasında evlenmeler oluyor."
Le Monde'un haber yorümünde, Özbekistan'da Gorbaçov'un Perestroika / Yeniden yapılanma ve glasnost / açıklık politikasından hiçbir eser görülmeyeceği, bu politikanın sadece televizyon ve basın yayın organlarında lâfi edildiği de kaydedildi.

TÜRKİSTAN HALK MÜZİĞİNDE YENİ BİR ADIM DAHA; TÜRKİSTAN HALK MÜZİĞİ - 2 - ADLI KASET HAZIRLANDI

Türkistan Halk Müziğinin Türkiye'de tanınip sevilmesinde önemli rol oynayan Türkistan'lı sanatçı M.Sabir KARGER 2. çalışması olan Türkistan Halk Müziği kaseti ve kitapçığı hazırladı. 1986 yılında ilk kasetini ve kitapçığını hazırlayan Türkistanlı M.Sabir Karger yeni kasetinde Türkistan'ın çeşitli bölgelerine ait 18 şarkıya yer vermiştir. Can Türkiyem, Karakaş, Can Ülkecan Türkistan, Bugün Menim Toyum Bar, Aybalak, Artuş, Meryem Can, Güzel Fergane, Sen Öz-

ing, Almeçe, Romalım, Kamaçay, Gül, Bilerzik Tüpür Timur Yüzimizge, Ak yılan, Gül Lale, Botum adlı parçaların bazılarını Zühre Hazneci ile birlikte seslendiren M. Sabir Karaer'e Gıccak ile İlhan Özulu, Koçkavça ile İhsan Özulu, Nay ve Gıccak ile İrfan Gürdal Dutar ile Hamidullah Yesevi, Tef ile Vahid Şahab eşlik etmiştir.

İlkinde olduğu gibi bu kasetinde de Anadolu ve Türkistan'da var olan koşullara yer veren Türkistan'lı

M.Sabir Karger, kasette yer alan parçaların sözlerini Türkiye Türkçesi ve Latin ve arap harflerinde Çağatay Türkçesiyle verdiği bir kitapçığı da kasetiyle beraber bizlere sunmuştur. Dağıtımına başlanan kaset ödemeli olarak Ocak Kitabevi, Hacıbayram Cad. No:12 Ulus Ankara adresinden temin edilebilir.
Uzun ve titiz bir çalışma ile bizlere Türkistan'dan bir soluk alma imkânı tanıyan Türkistan'lı M.Sabir Karger'i kutlarız.

ÇİN'DE İSLÂMİYET VE TÜRKLER

H. Bek. Gayretullah
İsmail Cengiz

Fiat: 1500 TL.
135 Sh.

ÖDEMELİ İSTEME
ADRESİ:

İsmail Cengiz
P.K. 46 Beyazıt-İST

BİZE GELENLER

Emel Dergisi Tel:224880 Ankara
Batı Trakya Dergisi Tel:5780200 İstanbul
Yeni Batı Trakya Dergisi Tel:5191231 İstanbul
Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi Tel:5244121 İstanbul
Nezari'nin Destanları,618 sayfa..... Pekin-Çin
Zelili Divanı, 663 sayfa..... Pekin-Çin
Central Asian News Letters İngiltere
Çince-Uygurca-İngilizce tıbbi Lügat Doğu Türkistan
Fuzuli (Irak Türkleri'nin sesi) İstanbul

VEFÂT

Değerli dâvâ arkadaşımız Dr. Turan Yese'nin Kıymetli annesi, annemiz

HATİCE YESE

vefât etmiştir. Allah'tan rahmet, kederli ailesine başsağlığı dileriz.